

GENERALITAT
VALENCIANA

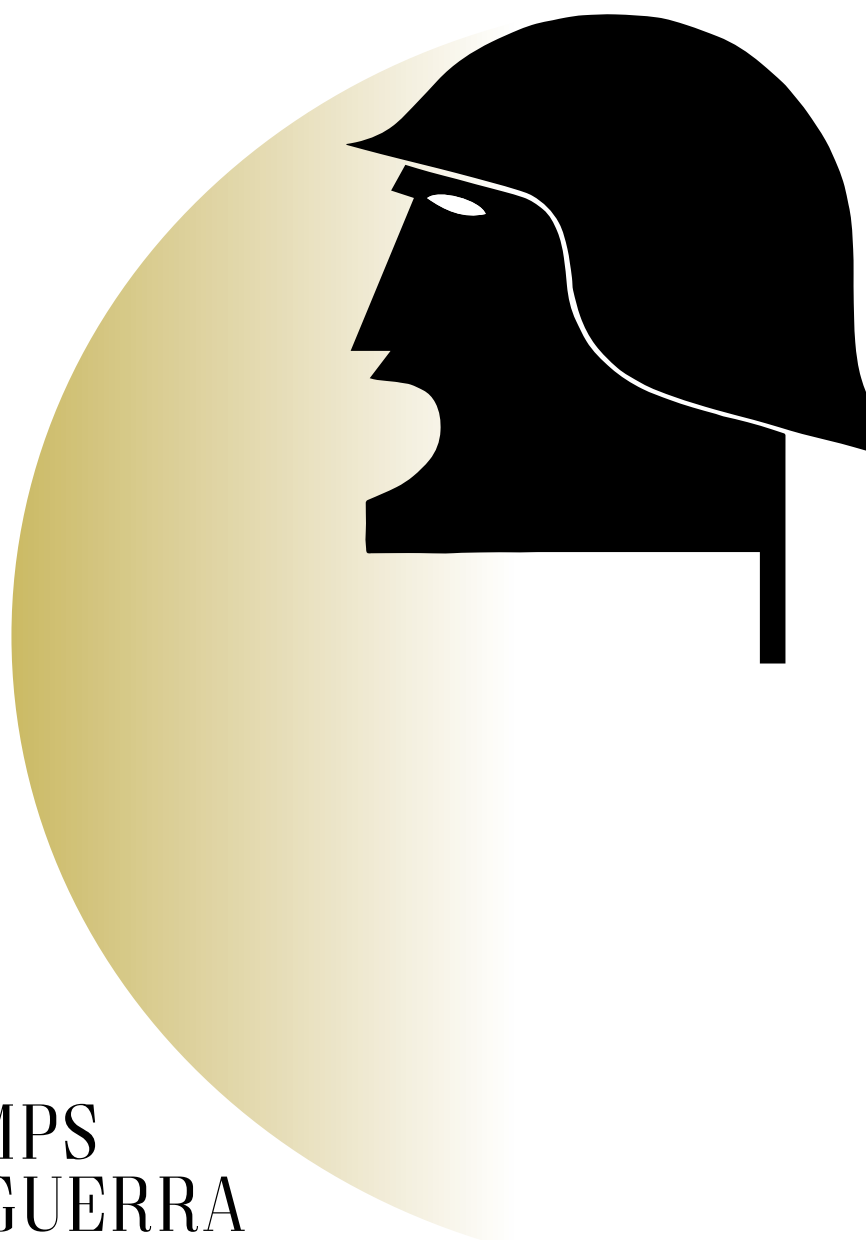
TOTS
A UNA
veu

*Biblioteca
Valenciana*

80

**PER LA DEFENSA
DE LA CULTURA**
El 19 de juliol de 1938, el Govern de la República Valenciana va adoptar la Decret de la Biblioteca Valenciana, creant-la com a institució pública. El 19 de juliol de 2018, la Biblioteca Valenciana celebra el seu 80è aniversari.

EN
TEMPS
DE GUERRA

premsa i
informació

Introducció

INFORMAR I PERSUADIR

La guerra, expressió d'un conflicte social extrem, comportà un canvi radical dels paràmetres que regulaven les relacions entre els grups que integraven la societat en lluita, i aquests canvis eren més accentuats perquè el conflicte era civil. Darrere del conflicte armat s'amagava també una batalla ideològica, en què l'exclusió d'una part de la societat buscava la seua justificació i en la qual la necessitat d'afirmació dels postulats propis es fonamentava a través de l'acció comunicativa.

En 1936, els mitjans de comunicació escrits eren elements essencials perquè cada una de les parts enfrontades tractara de mantindre la cohesió del seu propi grup, mantinguera la moral necessària per a sostindre l'esforç bèl·lic, evitara les defeccions en el ban propi i, finalment, tractara de convèncer els tebis de la justesa dels objectius perseguits en el combat.

Davant d'aquesta distorsió de la normalitat comunicativa sorgí la necessitat de controlar el procés informatiu. En circumstàncies normals hi havia una relació entre informació i propaganda que tendia a l'equilibri, però en temps de guerra la proporció es trencà i la propaganda dominava el desenvolupament de la informació: persuadir es convertí en l'arma fonamental.

En la premsa de la guerra de 1936-1939, cada una de les parts del conflicte buscava neutralitzar la veu de l'adversari i amplificar-ne la pròpia. Els dos bàndols requisaren els mitjans d'expressió opositors i en reordenaren els propis. Mentre que a la zona governamental hi havia diversitat de fonts informatives, que arplegava l'espectre polític del Front Popular, a la rebel, amb la unificació per decret dels partits que van ajudar al colp militar, els mitjans de comunicació expressaven una sola veu: la del seu *Caudillo*.

De la resposta governamental inicial de confiscar els mitjans de comunicació que havien encoratjat el colp militar, es va passar al repartiment dels mitjans escrits. El Comité Executiu Popular, organisme revolucionari de gestió a València, va passar a dirigir aquest procés de distribució dels mitjans d'acord amb les forces que li donaven suport.

Cap diari dels que hi havia abans de colp militar va evitar la intervenció de les noves autoritats. Pel que fa als de dretes, van ser suprimides les capçaleres, dissoltes la redaccions i

4_

EN LA REREGUARDA LA PREMSA DIÀRIA

confiscats els tallers, traspassats als nous diaris sorgits de l'esquerra; així va ocórrer amb *El Diario de Valencia*, portaveu de la Dreta Regional Valenciana, o amb *Las Provincias*, que representava el conservadorisme de la ciutat. Altres diaris, com *La Voz Valenciana*, o *La Correspondencia de Valencia*, a pesar que van mantindre les capçaleres, també van entrar en el repartiment de mitjans. Diferent sort van córrer els dos diaris de tradició republicana: *El Pueblo* i *El Mercantil Valenciano*. El primer, portaveu del blasquisme, que en la seua deriva cap a la dreta havia quedat al marge del Front Popular, va ser requisat i adjudicat al Partido Unión Republicana Nacional. La lluita pel control d'*El Mercantil* entre els republicans i el comité sindical de les arts gràfiques, va ser molt llarga i difícil.

La major part de partits del Front Popular crearien noves capçaleres i constituïrien les seues redaccions. No tots van entrar en l'aventura periodística, com és el cas d'Esquerra Valenciana, que va buscar vies alternatives de comunicació.

En línies generals, la nova premsa, amb el conflicte bèl·lic de fons, va perdre la faceta merament informativa per a posar-se al servei de les necessitats sorgides de la guerra. Però cada diari també es devia a les estratègies polítiques dels seus promotors i les havien de reflectir en els seus editorials i en la selecció i tractament de la informació. Tot això sense oblidar que hi havia els grans objectius prioritaris i a tots comuns: la lluita antifeixista, la defensa de les llibertats i, sobretot, guanyar la guerra.

De tots els grups del Front Popular, les dues forces més radicalitzades van ser les que millor van comprendre que per a aconseguir els seus propòsits era fonamental una àmplia gamma de mitjans de comunicació en què exposar els seus ideals i les seues estratègies: comunistes i anarquistes van competir a crear o controlar revistes i diaris. La lluita global plantejada per ells exigia conviccions i només es podria aconseguir aquest objectiu mitjançant la reiteració d'idees i l'elaboració acurada del missatge.

Edelmiir Galdón Casanoves

EL FRACÀS DE LA REBEL·LIÓ A VALÈNCIA

La primera conseqüència de la rebel·lió militar del 18 de juliol de 1936, davant de la incapacitat governativa per donar una resposta contundent als rebels, fou la pèrdua d'autoritat del Govern. La situació a València era totalment desconcertant i les forces polítiques i sindicals d'esquerra formaren el Comitè Executiu Popular (CEP), que va prendre el control dels serveis bàsics i es van convertir en l'única autoritat efectiva. Durant la nit del 18 al 19 de juliol, amb l'objectiu de dominar la situació i dissuadir les guarnicions de València de rebel·lar-se, els sindicats convocaren la vaga general.

Es paralizà tota activitat laboral i a fi d'evitar la propagació de rumors, el CEP autoritzà els treballadors d'*El Mercantil Valenciano* a acudir als llocs de treball perquè s'imprimira l'únic diari que

apareixeria durant els dies d'excepció, fins que la situació quedara estabilitzada: l'*Hoja Oficial Extraordinaria del Comité Ejecutivo Popular*.

ELS PRIMERS INTENTS D'UNIFICACIÓ DE L'ESQUERRA

El Comitè de Vaga de València reclamava els tallers de *Las Provincias* per a posar en marxa un nou projecte periodístic, que va nàixer de l'acció de les centrals sindicals de lluita comuna als carrers en els dies de la rebel·lió militar. Es presentà la capçalera d'UGT-CNT com a Òrgan del Comitè Unificat de les dues centrals. La seua pretensió anava més enllà de dominar la rebel·lió i es mirava cap a un futur nou, tal com declarava l'editorial del núm. 4: «Pero si después de vencerle [al fas-

cismo], la unión que nos hizo fuertes se deshace, nos habremos quedado a mitad de camino.»

Però l'experiència de convergència duraria fins al 20 d'agost del 1936. Les estratègies divergents sobre com canalitzar la situació revolucionària van desbaratar aquest experiment.

En la mateixa línia de convergència de l'esquerra, es va produir l'aproximació estratègica de socialistes i comunistes, que es va manifestar amb la creació d'un nou òrgan d'expressió, *Verdad*, que va aparèixer als carrers valencians el 31 de juliol de 1936.

En la direcció de la redacció van participar Josep Renau (PCE) i Max Aub (PSOE), i una esplèndida nòmina de joves artistes en van il·lustrar la primera pàgina, com ara Antoni Ballesster, Monleón, Juanino Renau i la seua dona Elisa P., Raga, Bisquert, Ley, Ricard Boix, Marius (nét de Blasco

Ibañez), Pepe Barreira, Gori Muñoz i L. Dubón, entre d'altres.

Amb l'increment de les discrepàncies sorgides entre els dos partits, es donà per conclosa aquesta etapa de col·laboració periodística a finals de gener de 1937.

LA PREMSA COMUNISTA

Sens dubte, el Partit Comunista d'Espanya va ser el que va donar més importància a la propaganda. El Secretariat d'Agitació i Propaganda va ser molt actiu i sempre va impulsar noves iniciatives de comunicació en tots els fronts.

Quan resultava evident que l'experiència unitària de *Verdad* estava abocada al fracàs i amb el trasllat dels òrgans directius del PCE a València, es va prendre la decisió de posar en marxa un diari en aquesta ciutat i el 21 de gener de 1937, dia que se

celebrava el 13 aniversari de la mort de Lenin, va eixir al carrer el vespertí *Frente Rojo*. Durant el període en què es publicà a València (de gener a novembre de 1937), des de les seues pàgines es va fustigar, amb durs atacs, els últims mesos del govern Largo Caballero, es va perseguir els marxistes del POUM i, fonamentalment, es va defensar la creació del Partit Únic del Proletariat amb els socialistes.

Circumstàncies semblants van fer publicar en aquesta ciutat un mitjà d'expressió de les Joventuts Socialistes Unificades i a finals de juny de 1937 aparegué *La Hora*, projecció del seu òrgan nacional *Ahora*, amb el qual compartiria molts articles de fons i editorials, i empraria la mateixa orientació de continguts. El primer director va ser-ne Fernando Claudín. Sens dubte, el tema més destacat, juntament amb la mobilització dels joves cap al front, va ser la

convergència de les forces juvenils en una gran aliança nacional.

Més tard, el PCE va recuperar la capçalera de *Verdad* i el 16 de juliol de 1937 va reparar el diari, aquesta vegada com a òrgan del partit. Els temes amb què arrancà el matutí són, coincidint amb les campanyes de *Frente Rojo*, forjar la fusió amb els socialistes i defensar l'estratègia de resistència del govern de Negrín.

Els comunistes no es van oblidar de la informació pròxima i van propiciar la premsa comarcal, com ara *Unidad Antifascista*, setmanari del Comitè Comarcal de Xàtiva. Segons les circumstàncies, el setmanari apareixia

com a portaveu del Comitè Popular o com a òrgan del comitè d'enllaç entre comunistes i socialistes.

LES PUBLICACIONS DIÀRIES ANARQUISTES

L'experiència sindicalista unitària havia fracassat i, per la seua banda, la CNT tragué a la llum *Fragua Social* el 21 d'agost de 1936, a través de la Confederació Regional del Treball de Llevant, i va donar per tancada l'etapa comuna.

Des dels inicis, el diari es va editar amb una elevada solvència professional i amb continguts informatius amplis; buscava consolidar-se entre les bases obreres anarcosindicalistes i entre els seguidors caballeristes de la UGT.

Durant els primers mesos, la seua actitud va ser de conciliació entre les tendències internes de la CNT, i donaven cabuda a la defensa d'actituds més radicals representades per la FAI i a les manifestacions més moderades, pròximes als plantejaments trentistes. El diari va defensar la incorporació de ministres cenetistes al govern que Largo Caballero va formar el 4 de novembre de 1936, dos dies abans que s'acordara el trasllat a València de l'Administració de l'Estat, amb el seu executiu al capdavant, davant de l'amenaça que els franquistes ocuparen immediatament Madrid.

Coincidint amb l'arribada del Govern a la ciutat, el 7 de novembre va nàixer

un nou diari anarquista, *Nosotros*, portaveu de la Federació Anarquista Ibèrica, en què es posava de manifest la línia disconforme amb la política de col·laboració i temprança revolucionària de *Fragua Social*.

Juntament amb aquestes publicacions generals, n'hi van haver d'altres de caràcter local i influència comarcal que feien de portaveus de la CNT i abordaven els problemes amb més proximitat. Aquest és el cas del setmanari *Pueblo Libre*, òrgan de la Federació Local de Sindicats de Sueca, comarca de predomini anarcosindicalista accentuat.

Una altra publicació comarcal amb característiques semblants és *Vida*, portaveu del moviment llibertari CNT-AIT-FAI de Gandia i la seua comarca.

LA INFORMACIÓ SOCIALISTA

El socialisme valencià vivia una profunda divisió: prietistes i caballeristes es disputaven el control dels òrgans de direcció i dels mitjans de difusió. A València, atesa la preeminència sindical durant els primers mesos de la guerra i l'important paper que la UGT, controlada pel sector esquerrà, jugava en el CEP, la central sindical va aconseguir que a mitjan agost li assignaren el diari nocturn *La Correspondencia de Valencia* com a portaveu, a pesar que

durant prop d'un mes s'havia manifestat com a diari republicà de la nit.

La línia informativa es mantingué en consonància amb els interessos del president del Consell, Largo Caballero, fins i tot més enllà del que va durar el seu govern, defensant primer la seua actuació governativa i després donant-li suport contra l'assetjament dels prietistes, després de la crisi de maig del 37, en la qual no va aconseguir formar nou govern. No va ser fins al 20 de novembre de 1937, després de llargs mesos de tensions internes entre els socialistes, que es va desplaçar els seguidors de Largo Caballero de *La Correspondencia*.

Quant a la Federació Socialista Valenciana (FSV), consumada l'aventura de premsa unitària representada per *Verdad*, també va buscar constituir el seu òrgan d'expressió, amb la capçalera d'*Adelante*. El 2 de febrer de 1937 en va aparèixer el primer exemplar.

Inicialment, va seguir la mateixa línia editorial que els companys de *La Correspondencia*, i donava suport a les tesis caballeristes en les disputes intrapartidistes, fins que, el 26 de juliol de 1937, l'Executiva Nacional del PSOE, en col·laboració amb els grups moderats de la Federació Socialista Valenciana encapçalats per Molina Conejero, van ocupar els edi-

fics de la Federació Provincial i es van fer càrrec de la direcció política i del diari. Uns quants dies més tard van nomenar Cruz Salido, secretari de Prieto, director d'*Adelante*. El 3 de setembre de 1937 deixà de ser òrgan de la FSV per a ser-ho del PSOE.

LES VEUS REPUBLICANES

Amb la sublevació militar, *El Pueblo* quedà vinculat a les peripècies de supervivència de Sigfrido Blasco, dirigent del PURA, que prudentment es va distanciar dels antics aliats polítics de la CEDA i manifestà públicament la seua adhesió al règim; a pesar de tot i davant del temor de ser perseguit pels comitès revolucionaris, va fugir a l'estranger i el seu grup polític quedà dissolt. El diari es va quedar orfe de la tutela del PURA i es va encarregar la confecció i l'orientació del diari a Unió Republicana, per decisió del Comitè Executiu Popular del 12 d'agost.

El Pueblo quedà durant poc menys d'un any sota aquesta direcció política i, per dificultats econòmiques, el 19 de juliol de 1937 va passar a mans del Partit Sindicalista, dirigit per Ángel Pestaña, un grup polític amb una significativa presència en la societat valenciana. Després de la mort del dirigent sindicalista, va ser elegit com a successor el periodista Marín Civera en la direcció política i en la d'*El Pueblo*.

La Voz Valenciana, antic portaveu de Renovación Española, va reaparèixer el 3 d'agost de 1936 amb el subtítol de 'Diario Republicano de Izquierdas', i era portaveu d'Izquierda Republicana.

El matís moderat del diari va motivar freqüents atacs de la premsa anarquista, que de vegades va instar els obrers perquè pressionaren la direcció a fi que adoptara un to més revolucionari.

L'altra representació del republicanisme valencià, *El Mercantil Valenciano*, va reaparèixer el 29 de juliol amb la indicació de 'Diario Controlado por la Delegación de Propaganda y Prensa del Comité Ejecutivo Popular', i estigué sota el control sindical. Per aquesta raó, fins a finals d'octubre del 1936 la línia editorial era marcadament sindicalista, però amb concessions a la tradició republicana de l'antiga redacció. A partir de novembre, amb l'arribada del Govern a València, les centrals sindicals van anar perdent força en el diari fins que el 27 de gener de 1937, dissolt ja el CEP, va aparèixer ja com a 'Diario Republicano de Izquierdas. Orientación controlada por las Sindicales Gráficas de Valencia'. Però no va ser fins a l'1 de juliol de 1937 quan només va aparèixer la referència de 'Diario Republicano de Izquierdas' i el control sobre el contingut era exclusiu del partit d'Azaña.

REVISTES I ALTRES PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

Els esdeveniments immediats ja es veien reflectits en la premsa diària però, a mesura que la lluita es prolongava, era necessari mobilitzar sectors més amplis de la societat i buscar el seu compromís més explícit. Amb aquest objectiu van jugar un paper important les revistes i les publicacions periòdiques especialitzades. Aquestes publicacions es dirigien a grups socials específics o es convertien en el suport ideològic d'algunes opcions de partit. Altres, en canvi, van ser l'expressió de l'esforç assistencial i solidari de la societat cap al refugiat o la infància.

A pesar de les dificultats i les restriccions de qualsevol tipus que l'estat de guerra vigent imposava, moltes d'aquestes publicacions destacaven per la cura amb què s'elaboraven, pels dissenys avançats i pels continguts profunds i de qualitat. Amb tot es va obtenir un resultat molt innovador i es va posar de manifest l'alt grau de compromís polític que van adquirir nombrosos artistes, escriptors, fotògrafs i un llarg etcètera de professionals de la cultura, que es van posar a disposició de les redaccions per a donar més eficàcia a la finalitat propagandística i comunicativa dels missatges. La informació

sobre la guerra, la mobilització social i la documentació especialitzada estaven distribuïdes proporcionalment entre els continguts.

Cal afegir a les iniciatives locals d'aquest tipus de publicacions aquelles que es van publicar com a conseqüència del trasllat del Govern i els aparells directius de partits i sindicats, així com de l'evacuació d'escriptors i artistes cap a València. Amb aquests es van introduir noves iniciatives i la seua capacitat professional i artística es va afegir a la que ací hi havia. Tot això va redundar en la proliferació de noves i bones publicacions.

LES PUBLICACIONS CULTURALS

La necessitat de donar resposta a l'enorme crisi social que va suposar la Guerra Civil, va obligar a buscar alternatives per a organitzar la societat, dins d'un ampli ventall de propostes, que comprenia des de les més radicals i revolucionàries fins a les més moderades i reformistes. En totes es va tindre en compte que la cultura era un dels pilars fonamentals en la construcció del nou edifici social. La defensa de la cultura,

contra un enemic que representava la barbàrie i la destrucció, va passar a ser un dels elements d’afirmació i garantia d’un futur millor i, al mateix temps, fonamentava la capacitat de lluita i resistència enfront de l’agressió feixista.

Cultura, república i llibertats es van constituir en conceptes sinònims i el seu desenvolupament donava sentit a l’esforç col·lectiu que lluitava per un il·lusionant objectiu que tractaria de fondre cultura, vida i futur en un sol cos.

Tio Nelo, El

Semanari Festiu que se publica tots els dimecres. CDMH REV 35/6

Revista satírica de vida curta però d’altes mires, i segons manifesta en el seu primer número: «volem agrupar aquelles idees que són comuns a tots els treballadors de la terra valenciana, a l’objecte que les energies

de tots no és perguen ni és desgasten en lluites intestines que ens durien al caos.»

Només se’n van editar tres números, entre gener i març de 1938, però hi van col·laborar els millors vinyetes radcats a València: Bluff, Guasp, Carnicero i del Arco, entre d’altres. Per a arribar a un públic ampli va utilitzar un valencià poc literari i molt pròxim a les expressions del carrer, amb molts castellanismes.

Traca, La

Semanari pa la chent de tró.

Archivo y biblioteca Amat-Chelós

La revista de Vicent Miguel Carceller que recull la tradició satírica, accentua el caràcter republicà i anticlerical a partir de 1934 i quan esclata la guerra, en la seua reaparició en 1937, deixa l’humor proçaç i de gra gros que la caracteritzava, per adquirir-ne un de més combatiu i polititzat. Tin-

gué una àmplia nòmina de dibuixants i col·laboradors literaris, compromesos amb la lluita antifeixista, entre els quals hi ha Bluff, Carnicero, Pérez del Muro, Jose M. Gallo, Rivero Gil i Mario Llorca Blasco.

Cultura Popular

Boletín de la Central de Valencia,
1937. CDMH RE 2/7

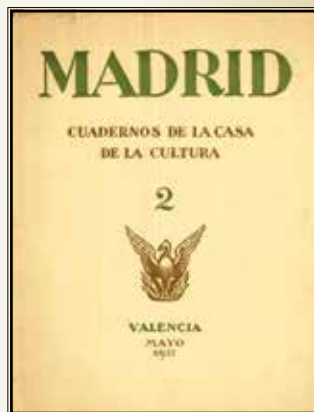

L'objectiu principal de l'organització era crear biblioteques ambulants i fer-les arribar als fronts, a través de les llars del Soldat o altres espais d'oci per als combatents; així, col·laborava amb la labor d'alfabetització i formació cultural dels reclutes. La Central, amb el trasllat de l'executiu a València, també hi va desplaçar la seu. El president i principal impulsor va ser el pintor valencià Jose Manaut Viglietti.

Madrid

Cuadernos de la Casa de la Cultura.

Archivo y biblioteca Amat-Chelós i Col·lecció Ricard Blasco

Publicació patrocinada pel Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts que apareix al febrer de 1937. Recull els treballs dels intel·lectuals i artistes evacuats a València i instal·lats a la Casa de la Cultura. Es va imprimir en la Tipografia Moderna i les il·lustracions eren dels artistes residents en aquell centre: Gutiérrez Solana, Cristóbal Ruiz, Aurelio Arteta, Victorio Macho, José Capuz, López Mezquita i J. R. Zaragoza.

Buque rojo, El

Alianza de Intelectuales para la Defensa de la Cultura, Valencia.

La redacció es trobava en la seu de l'Aliança, al carrer del Trinquet de Cavallers, 9. El primer exemplar va aparèixer el 3 de desembre de 1936 Iniciativa semblant com la que es va prendre a Madrid amb *El Mono Azul*, la revista pretenia «poner la imaginación [creativa] al servicio de la causa popular». Van ser responsables del primer número Arturo Souto, Miguel Prieto, Rodríguez Luna, Gil-Albert, Rafael Dieste i Sánchez Barbudo i va tindre els excel·lents dibuixos de Juan Antonio Morales, Ramón Gaya i Arturo Souto.

Nueva Cultura

Revista de información crítica y orientación intelectual. BVNP H3B-19-06-05 i BV Ricard Blasco.

D'inspiració marxista, va estar vinculada a l'Aliança d'Intel·lectuals per a la Defensa de la Cultura i impulsada per Josep i Juan Renau, Angel Gaos, Francisco Carreño, Pérez Contel, Pla i Beltran i Emili Gómez Nadal, als quals posteriorment es van sumar Ricard Blasco, Gil-Albert, Max Aub i Bernardo Clariana. Publicà articles per al debat intel·lectual i d'orientació contrària a la pràctica esteticista. Un sector dels col·laboradors va apostar per facilitar l'aproximació del marxisme al valencianisme polític i cultural.

Hora de España

Revista Mensual: ensayos, poesía y crítica al servicio de la Causa Popular.

BVNP. BV Ricard Blasco

La idea de la revista va sorgir en una tertúlia a la casa de Juan Gil-Albert, a la qual assistien Moreno Villa, Manolo Altolaguirre, Emilio Prados, Serrano Plaja i Enrique Casal.

Es tracta del producte cultural més seriós i rellevant de la Guerra Civil. Al grup promotor es van incorporar figures tan rellevants com Antonio Machado, León Felipe, Sánchez Barbudo, Rafael Dieste i Ramón Gaya. Durant 1937 es va publicar a València i a partir de gener de l'any següent, la redacció es va traslladar a Barcelona. L'acurada edició anava a càrrec de Manuel Altolaguirre i durant el primer any es va imprimir en la Tipografia Moderna.

Umbral

Semanario gráfico. Col·lecció Egalca

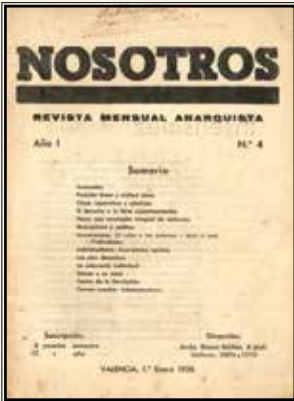
D'esperit llibertari, era una proposta cultural i artística, amb un acurat disseny. Anava dirigit a un ampli espectre social, sense desistir dels continguts de qualitat. Els fotomuntatges de moltes portades, obra de Monleón, figuren entre els més aconseguits del gran artista valencià, que sense l'auxili del color va aconseguir una forta expressivitat i una eficàcia comunicativa inspirada en els fotomuntatges de Hartfield.

Nosotros

Revista mensual anarquista.

Col·lecció Egalca

Vinculada al diari de la mateixa capçalera, representa l'esforç llibertari per propagar i aprofundir en el seu ideari; en el contingut no es tracten directament els temes vinculats al conflicte i la seua redacció ho justifica de la manera següent: «¡La guerra! ¡La guerra! No hablaremos de ella aquí, lugar de meditación serena, por no aumentar el dolor en el mundo ni el odio en los corazones. Pero todo, todo lo que aquí se estampa va escrito contra el fascismo, que es miseria y cobardía...».

Libre Estudio

Revista de acción cultural al servicio de la CNT. Archivo y biblioteca

Amat-Chelós

Els artistes de l'òrbita llibertària no es van sentir còmodes en la plataforma d'intel·lectuals i artistes de l'AI-DC, i van crear-ne una de pròpia, que els va servir de sindicat professional i de mitjà d'expressió. La revista *Libre Estudio* es converteix en l'òrgan de reflexió i d'actuació cultural de la CNT i té la col·laboració artística d'Arturo Ballester, Borràs Casanova, Kati Horna o Gumbau, entre d'altres. El primer número apareix al desembre de 1936 i fins a novembre de 1938 se n'imprimeixen dotze.

Estudios

Revista ecléctica, València.

Col·lecció Egalca

Entre les publicacions teòriques publicades pels anarquistes valencians, des d'abans del conflicte, destaca *Estudios* per la força de les portades, la major part amb fotomuntatges de Renau i de Monleón, i pel to innovador dels temes. De contingut eclèctic, com el defineix la redacció, publica articles de caràcter científic i ètic amb els quals s'obrin amplis debats sobre temes tabú; abunden col·laboracions sobre educació sexual, naturisme i vegetarianisme. Nascuda la revista en 1922, va continuar fins a 1937 i, amb l'esclat de la guerra, a penes va modificar la proposta temàtica, ampliant els articles a alguns aspectes de la guerra i les seues conseqüències.

PORTAVEUS DELS SECTORS SOCIALS

Com a conseqüència de l'alçament militar es van precipitar en l'Espanya republicana les transformacions socials i econòmiques. La necessitat de participar-hi va potenciar la presència, en el procés de canvi, d'organitzacions de dones, de joves i d'estudiants, compromesos amb la lluita. Els seus òrgans d'expressió van eixir al carrer amb ímpetu, buscant implicar les bases socials en uns processos, entre revolucionaris i reformistes, que volien aconseguir un món millor.

Pasionaria

Revista de Mujeres Antifascistas de València

L'Agrupación de Mujeres Antifascistas va ser creada a Espanya en 1933 davall dels auspicis del PCE. A València, després de la sublevació

militar, es funda *Pasionaria*, dirigida per Manuela Ballester, i en el primer número en queden exposats els objectius: «Nuestra revista responde a las necesidades vitales más hondas de la mujer española en los momentos en que nuestra patria se reconstruye afanosamente, en medio de los horrores de una cruentísima guerra civil. Nada hemos querido eliminar de sus páginas en tanto tenga relación con el trabajo, la lucha, las angustias y las esperanzas de la mujer en esta hora.»

Mujeres

Revista del Comité Nacional de Mujeres Antifascistas. CDMH REV 15/8

Amb el trasllat del govern a València, moltes de les seus centrals de les organitzacions polítiques, sindicals i socials s'instal·laren també a la ciutat i amb aquestes les redaccions dels seus òrgans de difusió. Així va ocórrer amb *Mujeres*, els dos primers

números de la qual van ser editats a València. Quan l'executiu es desplaça a Barcelona, també ho fa la redacció.

Frente Universitario

Órgano de la FUE en retaguardia.

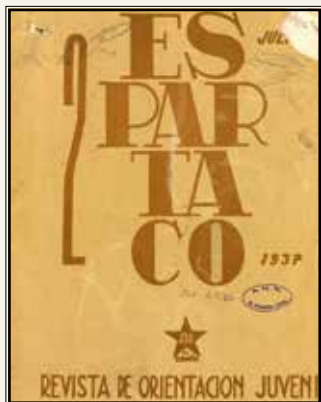
CDMH PER-154/3 i Archivo y biblioteca Amat-Chelós

La Federació Universitària Escolar, nascuda com a resposta estudiantil a la dictadura de Primo de Rivera, amb la sublevació militar va ser una de les organitzacions més actives a enrolar els seus membres en les milícies. Davant del fet que la guerra s'allargava més del que es preveia, va intensificar el seu esforç per recompondre l'organització en la rereguarda. A més de la revista, publica la *Carta del Estudiante del Pueblo*, una mena de relació de drets i d'obligacions dels estudiants amb el poble.

Espartaco

Revista de Orientación Juvenil, editada por las Juventudes Socialistas Unificadas (JSU). CDMH. REV 27/22

Les JSU són el resultat de la fusió, al març de 1936, de la Unió de Joventuts Comunistes d'Espanya i la Federació de Joventuts Socialistes, d'acord amb els criteris predominants entre socialistes i comunistes d'acostament entre els dos partits d'influència marxista.

La revista sorgeix a mitjan juliol de 1937, com a plataforma de debat entorn del procés de confluència de les organitzacions juvenils d'Espanya i tracta temes més d'actualitat relacionats amb el conflicte bèl·lic i la mobilització juvenil al front i a la rereguarda.

Amanecer Rojo

Semanario de la Juventud, Valencia. CDMH PER. 0157

Setmanari d'informació i agitació juvenil, editat per les JSU, on es posa de manifest la gran influència que hi exercien els comunistes.

En la primavera del 37, obert el debat sobre la necessitat de l'Aliança Juvenil, alguns grups, anarquistes i trotskistes fonamentalment, es van mostrar reticents al projecte, fet que va suposar una contundent reacció del diari, que atacava els trotskistes acusant-los de fer maniobres fosques per a impedir que «se forje el instrumento de la victoria de la juventud».

Unidad

Órgano de la JSU de Alcira y su Distrito. CDMH REV 12/3

Revista de la Ribera Alta que, per l'únic exemplar que en coneixem, manté la línia d'accelerar els passos necessaris per a aconseguir l'Aliança de la Joventut i exigeix un congrés nacional de l'organització per a reforçar el compromís entre els joves revolucionaris.

Nervio

Semanario Juvenil Anarquista. CDMH PER. 73

Tardanament, al novembre de 1938, va aparèixer com a portaveu de les Joventuts Anarquistes de Llevant, quan s'havia consolidat a Espanya i internacionalment la supremacia de les organitzacions juvenils comunistes. Des de les seues pàgines es potencia la creació d'una federació internacional de joventuts llibertàries a l'abric de la lluita antifeixista a Espanya: «La juventud internacional despierta, ¡al fin!, de la indiferencia en que estaba sumida y comienza precipitadamente a organizarse en Federaciones para finalizar creando la Internacional Juvenil Libertaria.»

Cruz Roja Española

Órgano del Comité local de Valencia.

CDMH. REV 31/10

L'actuació de la Creu Roja Internacional en la guerra d'Espanya va ser fonamental per a pal·liar-ne els efectes devastadors sobre la societat. El president local, el doctor Muñoz Carbonero, en el primer número del seu butlletí, explica de manera profunda i amb to poètic, els fins de l'organització.

La descripció dels operatius de què disposa a València, el detall sobre les actuacions i intervencions que realitza i altres informacions integren la publicació; la portada és de Monleón.

Solidaridad

Órgano del Comité Provincial del Socorro Rojo Internacional (SRI) de Valencia. CDMH REV 17/27

Aquesta organització d'atenció social va ser creada per la Internacional Comunista en 1922, com a organització assistencial vinculada a la causa dels treballadors. A Espanya desenrotllà una labor important en la creació d'hospitals i guarderies, així com d'equips mèdics ambulants d'atenció preferent als combatents i als xiquets, encara que la seua acció s'estenia a tota la població afectada pel conflicte. Destaca també per les seues campanyes internacionals a la recerca de finançament de projectes assistencials i per les campanyes específiques d'assistència als fronts. En el seu butlletí quinzenal, es defensa la necessitat de fer confluïr en una sola estructura assistencial totes les organitzacions semblants.

Ocear

Ministerio de Trabajo y Asistencia Social. CDMH Rev 15/5

Des del Ministeri es va publicar *Ocear*, revista dedicada a la integració dels refugiats de la guerra en les poblacions d'acollida. Els problemes en l'economia domèstica, l'atenció social i sanitària, la readaptació a través del treball, són els temes de fons abordats des de les seues pàgines. Es va editar a València entre agost i octubre de 1937.

CLUEA

Revista mensual de agricultura y exportación. CDMH REV 14,2

El Consell Llevantí Unificat d'Exportació Agrícola (CLUEA) va ser un organisme creat a principis de la guerra per acord entre la CNT i la UGT, per a gestionar les exportacions de taronges a Europa i recaptar el màxim possible de divises, tan necessàries per a finançar la defensa de la República. El primer número es presenta de la manera següent: «Mientras el cañón truená y la sangre de nuestros hermanos se derrama generosamente en los campos de batalla [...] un grupo de hombres voluntariosos y conscientes se agrupa en torno a este organismo, CLUEA, y asume la sagrada misión de salvar la economía básica de nuestro país, la agricultura valenciana.»

Línea

Boletín del Sindicato Profesional de dibujantes, pintores y escultores de la UGT. Archivo y biblioteca Amat-Chelós

Es la resposta sindical per a afrontar els problemes econòmics i professionals de dibuixants i artistes, de manera que, segons el president del sindicat Vicente Canet, era el moment oportú per a sindicar-se perquè «actualmente, agrupados la inmensa mayoría de artistas plásticos en la AIDC y empujados y obligados por el ambiente renovador y revolucionario, que va anulando, insensible, pero definitivamente, toda actuación individual y anárquica, hubo necesidad de crear este sindicato... ya que dicha Alianza de Intelectuales, solo tiene carácter cultural y no puede actuar ni profesional ni economicamente». El primer i únic exemplar conegut està datat al maig de 1937.

ALTRES PUBLICACIONS

Popolo Fronto

Duonmonata Esperanto-Gazeto. Informabulteno internacia pri hispana lukto kontraŭ la fasismo, València, 15 marto 1938. 3a jaro, núm. 34. CDMH

REV 75/18

La comunitat esperantista va publicar aquesta revista per a traslladar a l'opinió pública internacional les causes i el desenrotllament de la guerra civil des d'una perspectiva llibertària. Cal recordar que València tenia una grup d'esperantistes nombrós i actiu. La redacció i administració de la revista estava al carrer de la Mar, 25.

Rutas

Semanario de orientación política y social, Carlet. Col·lecció Egalca

Eulogio Puig Usina fou el fundador i l'ànima d'aquesta revista que es publicava a Carlet, i de la qual es van editar més d'un centenar de números durant la Guerra Civil. Finalitzada aquesta, els tribunals militars franquistes el van jutjar i condemnar a mort amb el següent suposat fonament de dret: «No obstante reconocer el encartado que la ley de imprenta le hace responsable de los artículos que aparezcan en el periódico sin pié de firma, no tiene inconveniente de publicar una serie de ellos en [los] que se insulta de modo más grosero a nuestro Ejército Glorioso, España y el Caudillo, al propio tiempo que haciendo un caluroso elogio del Ejército republicano y de la revolución marxista, induce por este medio a la comisión de toda clase de desmanes y crímenes, toda vez que el semanario en la comarca tenía bastante publicidad.»

Frente Popular

Edició extraordinària del 18 de juliol de 1938. BVNP,H3B-01-03-05

Únic exemplar que es va publicar amb motiu de la commemoració del segon aniversari de la resposta popular a la rebel·lió militar. Durant aquells dies, més de dos-cents cinquanta mil soldats nord-africans, italians, alemanys i espanyols, sota el comandament de Franco, estaven llançant una gran ofensiva cap a València, i la ciutat mobilitzà tots els recursos per a la seua defensa. Es va publicar gràcies a la col·laboració de tota la premsa valenciana.

R. V.

LA PREMSA DEL FRONT

La formació de les Milícies Populars fou la resposta militar a la rebel·lió de bona part de l'exèrcit contra el govern legítim de la República. S'organitzaren pels partits i sindicats que donaven suport al Front Popular i a la legalitat republicana, a partir de la militància pròpia i de voluntaris. La nova organització militar desconfia de la majoria dels caps de les forces armades que, almenys formalment, es mantenien fidels a la legalitat.

Les publicacions que naixen en els primers moments ho fan de manera espontània, des dels partits o sindicats que organitzen les columnes, per una necessitat de suplir les deficiències tècniques dels soldats i exaltar el caràcter ideològic de la lluita. La polèmica durant la primera fase de la guerra, entre el 18 de juliol de 1936 i el gener del 1937, naix de la diferent concepció sobre els objectius de la lluita antifeixista en les organitzacions d'esquerra: cal fer la revolució social per a guanyar la guerra o centrar-se en el combat militar i fer la revolució després de la victòria? Anarquistes i comunistes hi van mantindre posicions oposades que marcaren les tenses relacions entre ells al llarg de la guerra. També discrepaven radicalment en la forma d'organització de l'Exèrcit: mentre

els anarquistes defensaven l'organització de milícies com a forma revolucionària d'estructuració del nou exèrcit i avantguarda de la revolució, el Partit Comunista pensava que l'eficàcia en el combat estava directament vinculada al grau de disciplina en les unitats i que només amb un exèrcit fort i centralitzat, no assembleari com preconitzaven els anarcosindicalistes, seria possible vèncer.

Durant sis mesos, el Govern de la República va anar transformant les milícies en unitats militars més pròximes a l'exèrcit tradicional, amb la introducció de cossos nous dins de la jerarquia de comandament, com ara el Comissariat.

Surt la necessitat de crear un aparell propagandístic de premsa militar al marge dels partits polítics, i serà des del Comissariat General de Guerra, sota la direcció del Ministeri de Defensa Nacional, que es procurarà controlar el contingut del material imprès, radiofònic, teatral, cultural i recreatiu dins de l'Exèrcit, tractant de neutralitzar la influència directa dels partits i organitzacions sindicals.

El Comissariat, en la mesura que s'anava consolidant la nova organització militar, més disciplinada i

centralitzada, va anar adquirint un major protagonisme en el control de les publicacions i sobretot en la propaganda dins de les files militars.

A ningú escapa que l'objectiu fonamental de la premsa del front és propagandístic, i que persegueix allisonar el recluta —sense la força ideològica que tenia el voluntari—, en tècniques militars, nocions de què mancava, i en postulats polítics. També es pretén afermar la necessitat d'un exèrcit regular eficaç i consolidar un comú denominador polític, per mitjà de consignes fàcils i assumibles: l'antifeixisme, la República i la lluita per la independència.

Algunes revistes eren dirigides a la formació dels quadres militars, prou mancats d'instrucció castrense, en un exèrcit sortit del carrer, amb les precarietats que tota improvisació comporta.

La freqüència i la durada de les publicacions de les unitats militars són molt variables, també en són molt diversos els òrgans promotors, atesa la gran varietat entre estaments i especialitats: al llarg de la guerra, més de quatre-cents títols de publicacions de diferents unitats i armes aparegueren en l'Exèrcit Popular.

PREMSA DE MILÍCIES

Ataque

Editado per la Delegación Milicias Populares Antifascistas. CDMH PER 0147

La revista, en origen, és portaveu de la Delegació de Milícies de València i en les seus pàgines s'aborda la mobilització de les columnes i les actuacions militars en els fronts. S'insisteix en el sentit de la lluita contra l'enemic i transmet a les unitats de combat les consignes governamentals. Quan són dissoltes les milícies en favor de l'exèrcit regular i també la Delegació de Milícies, la capçalera es manté durant un temps com a portaveu de la Llar del Combatent.

Línea de fuego

Portavoz de la Columna de Hierro
CNT-FAI. CDMH PER 170

Originàriament es tractava d'unes quartilles impreses, de manera molt rudimentària, en un autobús impremta que es desplaçava prop del front de combat, i que anava paral·lelament als moviments de la unitat miliciana. L'objectiu fonamental de la publicació consistia a adoctrinar els combatents, exaltant l'esperit de combat i afermant l'objectiu revolucionari de la seua lluita.

El 24 d'octubre de 1936 apareix el primer exemplar de la seua segona etapa, que cuida més l'edició i busca un major atractiu per als seus lectors. També dedica major atenció a informar sobre l'evolució de la guerra i els fronts de combat. Alguns exemplars es van editar en impremtes de València. Pel fet que la Columna de

Hierro es va resistir a obeir l'ordre de militarització, la seua revista va ser la publicació més longeva de les unitats milicianes; els últims exemplars van aparèixer a finals de febrer de 1937.

Ofensiva

Editado por la Fracción comunista de la Columna Eixeia-Uribes. CDMH PER 187

Naix diari com a portaveu del grup de milicians comunistes que majoritàriament integren la columna. S'edita, igual que altres publicacions milicianes, prop del front, en una impremta muntada dins d'un autobús i que es coneixia com SOGEA núm. 3. Posteriorment, s'imprimirà en tallers de la rereguarda.

A partir del número 3, passa a ser portaveu de la Columna, per a finalitzar com a òrgan de la 57 BM de la 41 Divisió amb la integració de les milícies en l'Exèrcit Popular. No obstant, els comunistes mantingueren sempre la seua influència en la publicació.

¡Victoria!

Portavoz de las Columnas confederales Torres-Benedito y CNT 13. CDMH

PER 171

Va començar sent portaveu de la Columna Torres-Benedito, que es va formar amb milicians procedents de distintes forces polítiques, sense que cap dominara ideològicament la unitat. El nom de la columna ja indica la diversitat de procedència política dels seus membres: Domingo Torres, dirigent moderat anarcosindicalista i més tard alcalde de València i Josep Benedito, militar professional, membre d'Esquerra Valenciana i delegat de guerra del Consell Executiu Popular de València.

La Columna CNT 13 es va incorporar després al front en el sector on estava la Torres-Benedito i el diari es va convertir en portaveu de les dues columnes, on ja a l'octubre de 1936 era

més clar el predomini dels militants confederalers.

Aquestes unitats van ser, entre les anarquistes que es trobaven en el front d'Aragó, les que menys resistència van oposar a la integració en l'exèrcit regular. La revista va passar al febrer del 1937 a ser editada per una columna que encara es mantenia com a tal, la Iberia-Juventudes Libertarias de Levante.

PREMSA EN L'EXÈRCIT REGULAR

PREMSA DE BATALLÓ I DE BRIGADA

Empecinado, El

Portavoz de los guerrilleros. CDMH

PER 45

Els tres números que es coneixen, es van publicar a València setmanalment entre el 18 de juliol de 1938 i el 30 del mateix mes. No és casual

l'aparició del primer, en commemoració del segon aniversari de l'alçament feixista. València, llavors, era l'objectiu principal a conquistar per les tropes franquistes i, en resposta, va ser el centre de moltes iniciatives de tot tipus destinades a enfortir la moral dels combatents i de la població que se sabia assetjada.

Les unitats guerrilleres formaven part de l'Exèrcit Popular regular i el seu objectiu era assestar colps en la rereguarda enemiga. En la revista, juntament amb la informació militar comuna a la majoria de publicacions, destaquen indicacions oportunes sobre aspectes específics de les seues àrees de combat, com per exemple el tracte i la convivència amb els llauradors que viuen a la zona enemiga, ja que el guerriller pot fer de propagandista en territori ocupat per l'enemic.

Trincheras

**Portavoz del Primer Bon. de la 31ª
BM, Frente de las Juventudes.
Valencia.** CDMH PER 0123

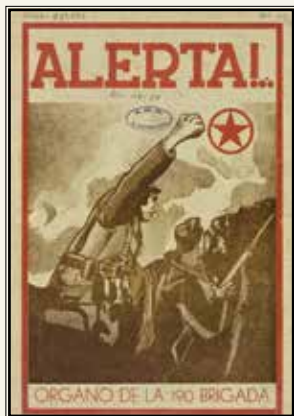

Aquest batalló, amb el número 121, tingué l'origen en el 2n Batalló del Front de la Joventut de València. Es va integrar en la 31 Brigada Mixta i l'operació militar més significativa en què intervingué va ser l'ofensiva de La Granja, a la serra del Guadarrama, que es va iniciar el 30 de maig de 1937. En el núm. 5, del 23 de juny, es destaca l'actuació del batalló amb el titular 'En la Sierra, las Juventudes valencianas baten duramente al enemigo.'

La 31 Brigada va destacar, d'altra banda, per la quantitat de publicacions que va editar: en el transcurs del temps que va estar activa, imprimí dos diaris: *Nueva Aurora* i *Presentes*; també els seus quatre batallons tingueren publicacions pròpies: *Trincheras*, *Unidad*, *Vencer* i *Vida Nueva*.

Alerta

Órgano de la 190 Brigada Mixta,
Valencia. CDMH REV 24/10

La 190 BM intervé activament en la defensa de València durant l'ofensiva franquista de juny del 1938 pel riu Millars. La brigada, inclosa en el XX Cos d'Exèrcit, va frenar els avanços enemics a Nules i la Vilavella, i després de durs combats, es trasllada a la rereguarda per a recuperar-se. Posteriorment formarà part de les defenses de la serra d'Espadà, una vegada estabilitzat el front.

Serà en aquell període d'estabilitat operativa al front de Castelló, i ja finalitzada la batalla de l'Ebre, que naix la revista. Amb el replegament republicà en l'Ebre, desapareixen les expectatives que l'inici victoriós d'aquella ofensiva va despertar en l'Espanya lleial. En tan difícils circumstàncies era necessari que en les

unitats republicanes es prengueren iniciatives per a recuperar la moral i afermar l'esperit de resistència, paper que el Comissariat intentarà que jugue la revista, de la qual apareixeran tres números mensuals entre desembre del 1938 i febrer del 1939.

Per la seua cuidada edició, impresa als Talleres de la Tipografía Industrial Gráfica de la CNT, a València, rebrà una distinció del Comissariat de Guerra.

Avance

Boletín de la 32 Brigada Mixta, 70
División. Col·lecció Egalca

És una de les primeres publicacions que van sorgir en els inicis de la lluita al front de Madrid i competeix en la primacia de premsa del front amb *Milicia Popular*. En els orígens, va ser un butlletí de lluita antifeixista, editat per les Milícies Obreres y Campesinas de la Columna Mangada. Amb la

transformació de les milícies en forces regulars, la unitat va constituir en la 32 Brigada al comandament de Nila-món Toral i el butlletí va continuar sent-ne el portaveu.

La 32 Brigada restà durant uns quants mesos al front del Centre fins que va ser trasllada al de Terol, on va participar en l'ofensiva sobre la ciutat. Finalitzada la batalla i reorganitzades les forces del front d'Aragó, s'integra en l'Exèrcit de Maniobra, que s'encarregarà de frenar els avanços del Cos d'Exèrcit de Galícia pel Maestrat i la província de Castelló. La 32 Brigada, una unitat de xoc, va continuar editant el seu butlletí a pesar de la intensitat dels combats en què va participar durant el període que es mantingué l'ofensiva.

Va destacar durant l'ofensiva sobre Castelló i València en les defenses d'Albocàsser i Betxí, sent retirada del front, a principis de juliol de 1938, després de quatre llargs mesos de combat en primera línia i quan es trobava defenent les primeres altures de la serra d'Espadà. Encara va tornar al front, una vegada recuperada, i va participar en els combats de Peña Salada i les ofensives republicanes en el Javalambre. La brigada va mantindre viva la seua publicació fins quasi el final de la guerra, i es va convertir, possiblement, en el diari del front més llonge i regular de l'Exèrcit Popular.

Columna de Hierro

Organo de la 83 Brigada Mixta. Vina-roz. CDMH REV 138/19

L'antiga Columna de Hierro, a pesar de la seua resistència a ser dissolta i integrada com a unitat regular en l'Exèrcit de la República, després de diverses i acalorades assemblees dels seus milicians, éstos, per imposició, van accedir a la militarització. Els membres de la columna, amb els dirigents, van ser integrats juntament amb forces d'altres procedències, en les brigades mixtes 83 i 84. En les noves unitats encara predominaven els afiliats i simpatitzants anarquistes, i per això no resulta estrany que el 19 de juliol de 1937 aparega el primer número del que serà òrgan d'expressió de la 83 Brigada. En la portada, i perquè no càpia cap dubte de les seues intencions, diu: «Re-anudamos la marcha de nuestra publicación casi al año justo de haber

sido creada ¡aquella hojita impresa en un destartalado autobús! [...] Su mis-
ma imperfección era un reflejo del
momento. Porque destartalado, im-
provisado, diríase que prendido con
alfileres era todo: armas, ejército...
Todo. Menos el nervio de aquellas
columnas: su entusiasmo [...]».

PREMSA DE DIVISIÓ

España

Órgano de la 50 División. CDMH - PER

0124

Al juny de 1938, la 50 Divisió passa a formar part del XXé Cos d'Exèrcit que estava sota el comandament de Gustavo Durán. A aquestes unitats s'encomana la defensa de les comarques de Castelló pròximes a la costa, amb l'objectiu de frenar l'avanç de l'enemic per la via de penetració de la carretera Castelló - València. El seu

replegament ordenat el feren fins a arribar, a mitjan juliol, a l'alçada de la Vall d'Uixó-Moncofa, on frenen definitivament els avanços enemics i refermen una línia de resistència que es mantindrà fins al final de la guerra.

De nou, com en altres unitats, en la calma tensa d'un front estabilitzat, el comissari de la 50 Divisió, el comunista Carlos del Toro Gallego, veu la necessitat d'emprendre una campanya d'adoctrinament, instrucció i afirmació de l'esperit de combat per mitjà d'un diari, a partir de la revista de la Divisió, que havia llanguit com a causa dels intensos combats de l'últim mes, i així, amb el núm. 3, de l'1 d'agost de 1938, s'inicia una nova etapa, més regular i més àmplia en continguts i en nombre de pàgines, i on la presència del comissari en la redacció de la revista és constant. S'incrementa l'apartat d'imatges, s'incorporen ben sovint poemes de guerra, es fa assídua la col·laboració d'Herrera Petere, i es reproduïxen articles apareguts a *Vanguardia*. Al seu torn, el milicià de la cultura exerceix funcions de censura i de cap de redacció, supervisant els textos de les col·laboracions dels soldats i determinant, juntament amb el comissari, els articles que es publicaran. La revista va rebre una subvenció, al setembre de 1938, del Comissariat General de 33.375 pessetes per a despeses d'edició.

Superación

Boletín de Orientación política y militar del Comisariado de la 6ª División. CDMH REV 83/7

La 6a Divisió participà molt activament en la defensa de la província de Castelló, des del Maestrat al Millars, i destaca en les defenses de les Coves de Vinromà-Alcalà de Xivert així com en els moviments de resistència al sud de Castelló, sempre prop de la costa.

Inicialment publica *Superación* com a butlletí d'informació política i militar més orientat a la instrucció de l'escala de comissaris de la seua unitat, amb anàlisis sobre les operacions més rellevants de la divisió, en alguns casos realitzades pel comandant en cap, V. Marquina, o les consignes i objectius del comissariat, a càrrec del comissari José Laín. Els exemplars s'imprimeixen en la rereguarda, en la

Impremta Cosmos, de València, i els números que es coneixen es van fer entre maig i desembre de 1938.

¡Independencia!

Organo de la 6ª División. CDMH PER 0148

Coincidint en el temps amb l'anterior publicació, la 6a Divisió, probablement entre setembre i octubre, posa en marxa una nova revista, com a òrgan propi dirigit a les classes i tropes. L'ofensiva sobre València ha acabat i en l'Ebre es continua combatent amb incert resultat, aviat les Brigades Internacionals seran dissoltes i repatriats els seus membres als països d'origen, els que hi puguem tornar. La situació, en què ja se sospita un final no desitjat del conflicte, requereix més esforç per a mantindre l'esperança en una eixida airosa. És la raó per la qual es recupera la necessitat inicial, per causes distintes, de fer

que la premsa del front jugue un paper important en la cohesió i afermament de les forces de combat. Després dels acords de Munic i el final de la batalla de l'Ebre, els esforços propagandístics es multipliquen per a mantindre la moral de combat.

25 división

Número especial editado por la 25 División, enero de 1938

Al Nadal de 1937, després d'unes quantes setmanes d'ofensiva, Terol es trobava en mans de la República; era la primera, i única, capital de província que els republicans reconquistaven als rebels. El sentiment de triomf va ser gran entre les forces atacants i en tot el territori republicà. La 25 Divisió, composta per tres brigades procedents de les milícies anarquistes que van operar a Aragó, va estar en primera línia en l'ofensiva sobre la ciutat. A fi de contagiar el

seu entusiasme a la tropa, va editar una magnífica revista al gener del 38, amb gran atenció pel disseny i per un variat contingut, ampli i divers, producte de la col·laboració de tots els caps militars, els tècnics, dibuixants, fotògrafs i la resta d'equips enquadrats en l'Estat Major.

La 25 Divisió, una vegada replegades les posicions republicanes davant de la contraofensiva franquista del mes de febrer i amb el front estabilitzat vora quinze quilòmetres en direcció a València, es manté en aquelles trinxeres, defensant el pas cap al mar. Estava al comandament el popular i eficaç tinent coronel Jover. Uns mesos més tard, al juliol del mateix any, quan les forces italianes, enquadrades en el CTV, inicien l'ofensiva cap a València, allí els espera la Divisió, defensant la línia de Sarrión i, davant de la intensa pressió enemiga, es va replegant ordenadament fins que es refugia en la línia XYZ, el gran bastió defensiu de València.

Triunfaremos

Portavoz de la 48 División. Archivo y biblioteca Amat-Chelós

Al setembre del 1938, la 48 Divisió es troba defensant el front del Javalambre, davant de les posicions franquistes de la Muela de Sarrión. Per aquells paratges van discórrer l'ofensiva republicana i la posterior contraofensiva franquista. Aquell mes va ser d'intensos combats en el sector, on al triomf inicial de l'operació governamental va seguir el fort contraatac de les divisions italoespanyoles que Franco havia desplaçat.

Si les forces republicanes havien tornat a les antigues posicions, era imprescindible que l'enemic no les sobrepassara en les pròximes operacions d'atac. Té sentit que el segon número de la revista, pocs dies després de frenada la contraofensiva franquista, i a l'espera de nous assalts enemics amb la intenció

de trencar el front per allí, dedique la major part del contingut a analitzar l'esforç per la fortificació i pels sistemes elementals de protecció del soldat sobre el terreny.

EN LES GRANS UNITATS

Superación

XX Cuerpo de Ejército. Valencia, 1938.

CDMH PER 71

El XX Cos d'Exèrcit és una de les grans unitats que participen en la presa i defensa de Terol, on va quedar molt malparat, i va ser dissolt, fins que al juny de 1938 es va recuperar amb noves forces procedents d'altres fronts i destinat al sud de Castelló, per a contindre l'ofensiva franquista. Iniciada el 25 de juliol la batalla de l'Ebre a iniciativa de l'exèrcit de la República, el centre de les operacions es va desplaçar al sud de l'Ebre;

amb això les línies de defensa es van consolidar i el front de Castelló es va estabilitzar.

El 13 de setembre de 1938 n'apareix el primer número, quan les forces republicanes resistien els contraatacs dels rebels i encara es veu probable una victòria republicana.

El diari, encara que dedica la part central de les seues pàgines a la informació politicomilitar, reserva espais importants a la cultura (cal recordar que el comandant, Gustavo Durán, era un destacat intel·lectual) i es publicaven poemes de Miguel Hernández i articles de fons d'altres destacats autors. Es coneix un total de sis números editats.

Lucha

Portavoz del Ejército de Maniobra.

Col·lecció Egalca

Al maig de 1938, l'Exèrcit de Maniobra havia aconseguit frenar l'avanç franquista des de Vilafranca fins al cap Capicorp, al sud d'Alcossebre; allí va resistir els atacs enemics sense retirar-se de les seues posicions. Llavors, el comissariat de la unitat promou l'edició del diari, del qual apareixen fins a sis números aquell mes. En el contingut predomina el desenrotllament de les consignes del moment, reflexions entorn del sentit de la lluita i una àmplia informació nacional i internacional, il·lustrat tot això amb alguna vinyeta eixida de la mà de Lozano. A principis de juny, i com a conseqüència d'una gran maniobra de tancament per la rereguarda, realitzada per l'enemic des de Mosquerola cap a la costa, aquesta gran unitat es va veure obligada a replegar-se en direcció a Castelló. A mitjan juny, aquell Cos d'Exèrcit va ser integrat a l'Exèrcit de Llevant, quan es van unificar les forces que a partir d'aquell moment es dedicarien a defensar València.

Vanguardia

Diario del Comisariado del Ejército de Levante. Col·lecció Egalca

Publicació del front més important de l'Exèrcit de Llevant, és amb *La Voz del Combatiente* (editada per l'Exèrcit del Centre) una de les millors publicacions de l'Exèrcit republicà. Va complir una funció directora i de referència: en el terreny militar, polític i educatiu va marcar les pautes a la resta de publicacions i els seus articles van ser molt reproduïts com a expressió del criteri del comandament. Dirigit a la tropa i els comandaments intermedis de la jurisdicció, el seu objectiu consistia a accentuar la formació política no partidista, reforçar la capacitat militar, estendre l'alfabetització entre les tropes, així com propiciar l'esperit lúdic al front, durant els períodes d'inactivitat.

Encara que pretenia ser diari, les dificultats tècniques o la falta de paper

van fer que en diverses ocasions no isqueren dels tallers alguns números; es redactava i s'imprimia a València, tot i que disposava d'una extensa xarxa de comissaris i redactors que col·laboraven des del front. El primer número va aparèixer el 21 de novembre de 1937, quan s'estaven elaborant els plans per a l'ofensiva de Terol. En certa manera continuava una publicació anterior, d'igual títol, i que també es va imprimir a València. La redacció d'aquell diari, aparegut el 21 de desembre de 1936 i dirigit a totes les unitats republicanes, depenia del Comissariat General de Guerra, a la Plaça de Nules, de València. Gabriel García Maroto, pintor i dibuixant socialista adscrit a la Secció de Propaganda, va ser-ne el gran impulsor.

Al llarg de les dues èpoques de la publicació, van il·lustrar-la els dibuixos de Gori Muñoz, M. Rojas, Bardasano, Ibarra, Helguera, Martí, Arturo, Souto, Batista, Altujos, Rivero Gil, Peinador, Gallo, Juana Francisca i Carnicero.

L'ALTAVEU DEL FRONT

La informació orientada a l'enemic per a desbaratar els seus arguments propagandístics i procurar atraure combatents a les files pròpies, va ser una iniciativa que va nàixer quasi amb l'establiment dels fronts

al llarg de tota Espanya. El sistema més popular i conegut era instal·lar potents altaveus prop de les trinxeres enemigues i transmetre discursos que tractaven de reforçar les raons pròpies i rebatre les contràries.

Durant els primers mesos de lluita, encara es confiava a convèncer el soldat que estava mobilitzat i enquadrat per l'enemic, però cap al final de la guerra els objectius eren diferents; ja no es pretenia convèncer-lo perquè desertara, sinó de la justesa dels motius que movien els republicans a mantindre el combat i crear un sentiment de comprensió de cara a una possible pau pactada.

Orientación

Hoja informativa del XXI C. de E.

CDMH REV 106/7

El XXI Cos d'Exèrcit formava part de l'Exèrcit de Maniobra, del qual ja hem parlat, i va recórrer durant

l'ofensiva enemiga de Llevant el sector de l'interior muntanyós entre les províncies de Terol i Castelló, fins que, ocupant les posicions centrals de la línia XYZ, actuà en les defenses d'aquest tram de front.

El full informatiu de referència és d'aparició tardana; el primer exemplar està datat el 23 de desembre de 1938, quan les tropes franquistes ja s'havien llançat a la conquesta de Catalunya. S'iniciava el declivi definitiu de la resistència republicana i es va redoblar l'esforç de propaganda sobre les files enemigues. Alguns titulars de les xarrades dirigides a l'enemic i que figuren en aquests fulls són: 'Luchamos por España y por todos los españoles y venceremos.' o 'Significado de la ofensiva italiana en Cataluña'.

Habla España (HE)

Sección del Comisariado. II Cuerpo de Ejército. CDMH REV 137/4

El II Cos formava part de l'Exèrcit del Centre, encarregat de les defenses de Madrid, i en parlem per la peculiaritat dels seus fulls informatius dirigits als comissaris. Es tractava d'un doble full, però els continguts de cada un tenien destinataris diferents. Mentre que en *Habla España* s'inserien arguments de cara a l'enemic, en la part titulada *La Orientación del Comisariado*, es facilitava als comissaris l'argumentari per a les xarxes destinades als soldats propis. A vegades es donava la mateixa notícia amb versions distintes i justificacions fins i tot contraposades, depenent dels destinataris. Per estar editats en els últims mesos de la contesa, s'arreglaven en aquests fulls, de manera evident, les contradiccions en l'argumentari, i la clara manipulació de les notícies en funció dels seus destinataris. Fets com la sessió de les Corts a Figueres, la dimissió d'Azaña o la creença en les possibilitats d'una pau pactada, quan tot estava perdut, formen el principal contingut de les pàgines.

PREMSA DE SERVEIS I ESPECIALITATS MILITARS

La premsa dirigida als cossos especials i de serveis bàsicament té el mateix objectiu que la destinada a unitats de combat, però l'apartat

d'instrucció bàsica militar és substituït per la difusió de coneixements especialitzats. D'aquesta manera, tracta de combinar els objectius indicats pel Comissariat: «El periódico es, aparte de un medio de comunicación, un medio de crítica y autocritica que tiende a mejorar el trabajo de todo el personal, tanto en el sentido técnico como en el político.» Facilitar la capacitat tècnica i refermar els principis polítics que es defensen, constituïran la raó de ser de la premsa especialitzada.

Alambrada

Boletín quincenal del XII Bon. de Zapadores-minadores, Valencia.

CDMH REV 140/5

Revista tardana, feta per al II Batalló de Sapadors, destinat en les fortificacions de València.

L'ofensiva sobre València va finalitzar a primers d'agost de 1938, quan

les unitats republicanes atacants en l'Ebre s'havien consolidat en les primeres posicions preses. Relaxada la tensió en el front de l'XYZ, l'Exèrcit de Llevant, encarregat d'aquestes defenses, amb el suport dels partits del Front Popular, es va llançar a una àmplia mobilització general per a fortificar intensament les defenses de València, ja que la paràlisi en aquest front es considerava transitòria, i els rebels no renunciaven a prendre València. En aquell estat de mobilització general, la revista aporta la seua influència per a enardir el XII Batalló en l'èxit de l'objectiu marcat: fer inexpugnable la ciutat del Túria.

Espoleta

5º Regimiento de Artillería ligera.

Revista quincenal. CDMH REV 151

El Regiment, amb seu a València, va publicar alguns números, dels quals en coneixem cinc, entre maig i juliol

de 1937, amb una atenció especial a les tècniques de l'artilleria i a la importància d'aquesta arma en les noves estratègies que es desenrotllaven en els combats. Es va imprimir als Tallers de Tipografia Martínez, fins que el regiment va muntar la seua pròpia impremta.

Moral del Combatiente

Periódico quincenal del Centro de Recuperación e Instrucción nº 1. CDMH

PER 0124

Els centres de recuperació i instrucció en la zona republicana, van anar adquirint una importància major per al sosteniment del sistema defensiu. La instrucció militar del recluta era fonamental per a l'eficàcia en el combat. Però en els moments de grans replegaments d'unitats del front, com a conseqüència d'intenses ofensives enemigues, se solia produir la desbandada de molts soldats que fu-

gien cap a la rereguarda. Grans grups de soldats, desarmats i desmoralitzats, es desplaçaven a zones segures sense ordre ni control. Tècnicament no era una actitud de deserció però ho semblava i calia recuperar-los per a reorganitzar-los, rearmar-los moralment i integrar-los novament a la labor operativa al front.

Això es feia als centres de recuperació; quan encara les armes no havien callat en el front i grans masses de soldats s'havien replegat, amb més o menys ordre per Terol i Castelló, quan moltes unitats es trobaven disperses, es feia necessari un treball intens sobre la massa de soldats, i naix aquesta revista a l'agost de 1938, amb una capçalera molt significativa, *Moral del Combatiente*.

La voz de la Sanidad

XV división de las Brigadas Internacionales, Ejército de Maniobra i Ejército de Levante

Naix per iniciativa de la XV Divisió de les Brigades Internacionals, com a òrgan destinat a difondre, en diversos idiomes, consells i instruccions higièniques i mesures de primers auxilis. Quan la Brigada s'integra en l'Exèrcit de Maniobra, aquesta gran unitat assumeix la capçalera, en millora l'edició i àmplia els continguts amb la col·laboració de les majors eminències sanitàries, tant nacionals com internacionals, que simpatitzen amb la causa del govern de la República. La revista es converteix en una gran publicació de referència de la sanitat militar. Les firmes de J. M. Medinaveitia, Max Hodann, Díaz Sarasola i un gran ventall de grans professionals militaritzats passen habitualment per les seues pàgines. També hi col·labora de forma habitual un soldat, destinat al Cos de Sanitat a Castelló, Antonio Buero Vallejo, que anys més després seria el més eminent dramaturg contemporani en espanyol. Buero escrivia articles de crítica artística i dibuixava vinyetes que es publicaven en la revista.

Quan al juny de 1938 l'Exèrcit de Maniobra s'integra en el de Llevant, la nova gran unitat manté la revista amb la mateixa redacció i col·laboradors, així com la qualitat de l'edició. La impressió de les dues últimes etapes es va fer a la Tipografia Moderna, de València.

ALTRES PUBLICACIONS ADREÇADES A L'EXÈRCIT

Juntament amb las publicacions fetes des del front i adreçades als membres de les unitats militars, n'apareixen d'altres, també orientades al personal militar, de caràcter més general i promocionades per organitzacions polítiques i sindicals. El seu objectiu fonamental era traslladar d'una manera més directa les estratègies militars dels organismes redactors, i difondre, al marge dels comissaris i de l'estructura jeràrquica militar, els seus postulats entre els combatents. Aquestes publicacions apareixen a partir del decret del ministre Indalecio Prieto prohibint l'actuació política en el si de l'Exèrcit, i en un cert sentit són la continuïtat de les primeres publicacions vinculades a les columnes de milicians en què formació militar i adoctrinament polític anaven de la mà.

Combatiente, El

Órgano de la Juventud en armas,
Alianza Nacional de la Juventud CDMH

REV 47/1

És el diari dirigit als joves combatents enrolats en les distintes unitats de l'Exèrcit, que es va propiciar des de la Joventuts Socialistes Unificades (JSU) arran de la consolidació d'aquella coalició d'organitzacions juvenils. Així es presenta davant dels lectors: «Salimos a la luz pública bajo la bandera de la Alianza Nacional de la Juventud, preconizada en la histórica Conferencia de las Juventudes, celebrada en Valencia.» La seua pretensió era contribuir a la formació dels joves soldats, al foment de la disciplina, a la millora cultural i de la tècnica militar entre els caps i els soldats.

El seu primer número apareix el 15 de maig de 1937, poc després de la conferència abans mencionada. A finals

de maig, en el tercer, saluda amb entusiasme el nou govern presidit pel doctor Negrín, després de la caiguda de Largo Caballero, i acaba la seua anàlisi amb un eslògan doctrinal: «Hoy solamente hay una consigna: confianza ilimitada en el gobierno del Frente Popular. Vayamos todos unidos bajo su bandera.»

Nuevos Soldados

Periódico dirigido a los quintos del 23 y 24. Col·lecció Ricard Blasco

Si en el diari anterior ens trobàvem amb una àmplia proposta influenciada per les JSU i dirigida als joves ja mobilitzats, ara l'organització llança una nova publicació, sense periodicitat determinada, per als incorporats obligatòriament a l'Exèrcit. En la capçalera no figura cap organització com a responsable de l'edició, però la seua lectura apunta cap a l'esmentada. Tampoc s'indica la data. Els

destinataris eren joves entre 17 i 18 anys reclutats al setembre de 1938, en plena ofensiva de l'Ebre i amb la mobilització general per a la fortificació de les defenses de València.

Es tracta d'oferir-los un missatge de benvinguda, que els situe en el context del combat que s'està lliurant i transmeta els al·licients necessaris perquè s'integren de ple en l'Exèrcit aquells joveníssims, que serien popularment coneguts com la quinta del biberó. En la línia d'encoratjar-los, es relaten fets heroics de joves militars i en les pàgines centrals, en un llarg article, Ricard Blasco relata l'assalt al quarter de l'Estat Major d'un batalló enemic pel grup guerriller de Llevant.

Parapeto

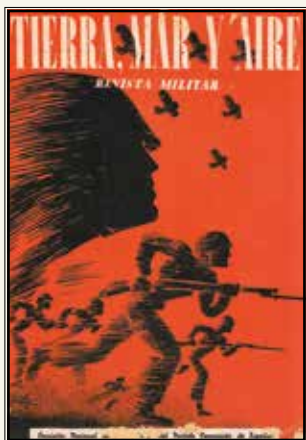
El Semanario Confederal del Frente CDMH, PER 33 Y 119

Dissoltes les últimes columnes confederals al març de 1937, la Secció de Defensa del Comité Nacional de la CNT, posa en marxa, un mes després, una nova publicació, esta vegada promoguda des de la sindical i dirigida a les tropes i oficials de l'Exèrcit, on es continua donant a conèixer les resolucions de caràcter militar que es van prenent en el sindicat, al marge de les consignes i instruccions del Comissariat General de Guerra.

Tierra, Mar y Aire

Revista Militar editada por la Comisión Nacional de Agit-prop del PCE. CDMH, Rev-31 i Archivo y biblioteca Amat-Chelós

Dins de la seua estratègia política, el Partit Comunista dóna una gran prioritat als assumptes militars. «A partir del 19 de julio, iniciada la criminal sublevación fascista en España, el problema fundamental

que domina y determina todos los demás de la vida social y política, gira en torno a la cuestión militar...» es diu en esta revista de maig del 1937. Aquesta publicació és responsabilitat de la Comisión Nacional de Agitación y Propaganda (Agit-prop), l'organisme més potent que van crear els comunistes per a les seues intenses campanyes dirigides a transmetre consignes i estratègies a distints sectors socials. Estem davant d'un instrument de difusió dirigit als militars, que combina informació tècnica elaborada per professionals amb articles relacionats amb les posicions polítiques dels comunistes en el camp militar. La revista, amb bona presentació (Mauricio Amster col·labora realitzant alguna de les portades), amb gràfics i dibuixos tècnics ben resolts, va tindre una important difusió entre els comandaments intermedis de l'Exèrcit Popular. Les seues col·laboracions i comentaris van ser difosos per altres mitjans de comunicació de l'òrbita comunista.

PUBLICACIONES PER AL COMISSARIAT

La important labor encomanada a aquest cos de l'Exèrcit Popular i la precària formació que els seus membres tenien van fer que, des de dates molt primerenques, per part de l'executiu, de la cúpula militar i dels partits polítics, es destinaren

molts recursos per a la seua formació i preparació, a fi de capacitar els comissaris per a l'exercici de les seues funcions.

Sens dubte, l'organització política que més creia en el destacat paper dels comissaris era el PCE. Així, s'afirma en la seua revista *Tierra, Mar y Aire* de maig de 1937: «Sin el trabajo constante, enérgico, abnegado y teórico de los Comisarios, el Ejército, aunque formado como Ejército revolucionario, podría transformarse en contrarevolucionario y antipopular, en Ejército que pueda servir de juguete en las manos de cualquier general ambicioso.»

Del Comissari de Guerra, inspirant-se en el paper exercit pels Comissaris del Poble en l'Exèrcit Roig soviètic, s'espera que coordine els comandaments militars amb els combatents, que done un suport continu als caps militars en l'execució de les seues ordres, que mantinga elevada la moral de combat entre dirigents i soldats, multiplicant l'afany combatiu d'aquests últims. També, tenia la missió d'alfabetitzar les masses de soldats i elevar el seu nivell cultural a través de les Milícies de la Cultura, donar difusió a les consignes oficials, dirigir les publicacions del front i erigir-se en defensor dels drets dels soldats enfront de la jerarquia militar que es desviara en el seu recte comandament.

Comisario, El

Revista semanal político-militar del Comisariado General de Guerra.

CDMH, REV 255/1-4

Naix aquesta revista, amb distinta periodicitat, al gener de 1937 i substitueix l'inicial *Boletín del Subcomisariado de Propaganda del Ejército Popular*. En el *Bolletín* es transmetien als comissaris les instruccions i consells de com canalitzar sense conflictes la lenta transició dels milicians en soldats regulars. Quan a principis del 37 el procés de militarització va ser un fet, apareix aquesta revista com a guia d'actuació i punt de trobada de les reflexions i recomanacions pràctiques sobre com fer efectiva l'acció ideològica, moral, educativa i de capacitat sobre els soldats veterans que, procedents de les antigues columnes milicianes, havien d'adequar-se a les noves formes d'organització i funcionament militar. La finalitat d'esta revista és ser útil als comissaris de tot l'exèrcit en les funcions que havien d'exercir, sortejant els antics hàbits d'acció política en

el si de les unitats, que condicionaven, de vegades, l'actuació militar. En la plaça de Nules a València, on estava la seu del Subcomissariat de Propaganda, es trobava la redacció de la revista; amb una periodicitat setmanal va continuar publicant-se fins a novembre de 1937. Mentrestant, els distints Exèrcits republicans, van anar propiciant les seues pròpies plataformes de comunicació amb els seus comissaris, fent innecessària la continuïtat d'aquesta revista per més temps.

Comisario

Boletín de información mensual. Revista para los Comisarios. Comisariado del Grupo de Ejércitos de la Región Central (GEREC), Valencia

Aquesta publicació amb títol quasi idèntic que l'anterior, però dirigida a la formació i informació dels

comissaris dels exèrcits de Llevant, Centre, Andalusia i Extremadura, que integraven el GEREC, era l'òrgan d'expressió del Comissariat d'aquest grup d'exèrcits quan era comissari general Jesús Hernández. La seu de l'Estat Major d'aquesta gran unitat es trobava en la Posició Pequín, que ocupava un casalot de la família Trenor, molt prop de Torrent; allí es va establir també la redacció de la revista sota la supervisió de Pablo Bono i Manuel Llàcer, assessors en matèria de propaganda del comissari general.

Va comptar amb la col·laboració d'un ampli planter d'artistes i escriptors: Angel Gaos era comentarista polític habitual, i com a il·lustradors van aportar els seus dibuixos i dissenys de les portades Eduardo Vicente, Antonio Ballester, Rafael Pérez Contel i Carlos Palacios, entre altres.

Els exemplars s'imprimien als Tallers de Litografia Simeón Durá Intervingut per UGT-CNT.

Levante

Revista de orientación e información para los Comisarios del Ejército de Levante. Biblioteca y archivo Amat-Chelós

A la tardor de 1938, quan l'ofensiva franquista en l'Ebre s'intensificava i feia replegar les tropes republicanes, l'Exèrcit de Llevant va publicar *Comisarios*, un butlletí intern destinat a reforçar el paper dels comissaris en els difícils moments que travessava la guerra. En les seues pàgines es donava una gran importància a explicar quines han de ser les xarrades a l'enemic, a orientar els comissaris de com han de fer-les i a criticar si han sigut mal programades. L'últim numero d'aquest butlletí es publica el 27 de desembre del mateix any.

Al gener de 1939 apareix una nova revista, *Levante*, i en la seua presentació es justifica la seua aparició: «Es continuación del Boletín Comi-

sarios. El interés con que los anteriores números han sido acogidos y el deseo de ampliar el contenido de nuestra publicación, nos ha impulsado a transformar nuestro boletín en revista, dando con ello acceso a sus páginas de diversos originales de interés que serán directrices de trabajo para los Comisarios; informaciones y documentos para su capacitación e información». La revista naix sota l'impuls de Francisco Ortega, comisari inspector de l'Exèrcit de Llevant.

Soldado del pueblo

Semanario editado por el Comisariado General de Guerra, Gandia. CDMH, PER 0148

Segons s'exposa en la presentació d'aquest setmanari, la publicació es continuadora d'una altra anterior, que desconexim, i manté una línia de continguts que tracta de formar i

entretindre els soldats que es troben en període d'instrucció al Centre d'Aquarterament núm. 3 de Gandia.

Els exemplars coneguts es van publicar entre setembre i novembre de 1937 i en les seues pàgines destaca el debat obert entorn de com ha d'entendre's un Exèrcit polititzat, en defensa del poble, però lluny de les consignes de partit. Altres aspectes recollits en l'interior són les instruccions sobre higiene personal o les biografies dels herois que han destacat en el front de batalla.

COLOFÓ

L'entrada de les tropes franquistes a València el 30 de març de 1939 va suposar el fi de la llibertat de premsa.

Als tallers d'*El Mercantil Valenciano*, el mateix dia aparegué un nou diari, *Avance*, publicat per la *3a Compañía de Radiodifusión y Propaganda* en los frentes de l'exèrcit ocupant. Era un símbol de la política informativa del règim de Franco i de l'emudiment forçat de qualsevol expressió democràtica. Desaparegueren els mitjans mostrats en aquesta exposició. Per això calia recordar-los.

FITXA TÈCNICA

Comissari:

Edelmiir Galdón Casanoves

Disseny exposició:

Eduard Doménech

Disseny portada i publicació:

Víctor Ballester

(la portada s'ha fet a partir d'un cartell de Gallo)

Coordinació de la producció:

Miguel C. Munyoz Feliu

Correccions del text:

D.G. de Política Lingüística i Gestió de Multilingüisme

Empresa de transport i muntatge:

Josearte

L'exposició és una producció de la Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu**Les publicacions procedeixen dels fons de:**

Centro Documental de la Memoria Histórica, Salamanca (CDMH)

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu (BVNP)

Archivo y biblioteca Amat-Chelós

Col·lecció Egalca

Col·lecció Ricard Blasco

Cal agrair la dedicació i l'esforç del Director del CDMH, Manuel Melgar, i de la seua Biblioteca, Francisco Javier Fito, així com dels tècnics de la Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu.

